

TRADICIONALNA DRUŠTVA I ULOGA ŽENA: VJETAR PROMJENE

**TRADITIONAL SOCIETIES AND THE ROLE OF WOMEN: WINDS
OF CHANGE**

Pregledni znanstveni članak

Amra Čengić*

Sažetak

Tradicionalna društva su dugo bila obilježena duboko ukorijenjenim spolnim ulogama i očekivanjima, pri čemu su žene obično zauzimale podređene položaje i imale ograničenu autonomiju i mogućnosti za samoopredjeljenje. Međutim, u posljednje vrijeme, vjetar promjene zapluskuje ta društva izazivajući i transformirajući ulogu žena.

Ovaj transformacijski proces pokreću različiti faktori, uključujući povećani pristup obrazovanju i informacijama, mijenjanje društvenih stavova te priznavanje potencijalnih doprinosa i prava žena. Vjetar promjene također je potaknut pokretima za ravnopravnost, odnosno zagovaranjem rodne ravnopravnost i prava žena. U mnogim tradicionalnim društvima, uloga žena postupno se širi izvan domaćinstva. Žene ulaze na tržište rada, sudjeluju u politici, nastoje ostvariti vodeće pozicije te doprinose privrednom razvoju.

Ova promjena ne samo da koristi ženama pojedinačno, već također pozitivno utječe na ukupnu društvenu strukturu i ekonomski rast tih društava. Poduzimaju se napori za uklanjanje prepreka koje sprječavaju potpuno sudjelovanje žena te se promoviraju politike i zakoni koji uzimaju u obzir rodnu ravnopravnost. Iako se ostvaruje napredak, izazovi još uvijek postoje. Duboko ukorijenjene patrijarhalne strukture i kulturni obrasci i dalje sprječavaju potpuno ostvarenje potencijala žena.

Ključne riječi: Tradicionalna društva, uloga žena, rodna ravnopravnost, osnaživanje, društvena transformacija

---

* Doktor sigurnosnih nauka, cengicamra@hotmail.com.

Abstract

Traditional societies have long been characterized by deeply ingrained gender roles and expectations, with women typically occupying subordinate positions and having limited agency and opportunities for self-determination. However, in recent times, a wind of change has been sweeping across these societies, challenging and transforming the role of women.

This transformative process is driven by various factors, including increased access to education and information, changing societal attitudes, and the recognition of the potential contributions and rights of women. The wind of change is also fueled by women's movements and advocacy for gender equality and women's rights. In many traditional societies, the role of women is gradually expanding beyond the confines of the household. Women are entering the workforce, participating in politics, pursuing leadership positions, and contributing to economic development. This shift is not only benefiting women individually but also positively impacting the overall social fabric and economic growth of these societies.

Efforts are being made to dismantle barriers that hinder women's full participation and to promote gender-responsive policies and laws. While progress is being made, challenges persist. Deeply entrenched patriarchal structures and cultural norms continue to hinder the full realization of women's potential.

Keywords: Traditional societies, Role of women, Gender equality, Empowerment, Societal transformation

1. UVOD

Početak dvadesetog stoljeća, žene su po prvi put pokazale kako su jednake muškarcima time što su preuzele mnoštvo muških poslova i zanimanja dok su muškarci bili na ratištima (Wollstonecraft, 1999:25). Međutim, ovo se nije pokazalo kao dovoljan dokaz u svijetu da žene zaslužuju biti tretirane kao i muškarci. Zbog tih okolnosti javlja se potreba za borbom i protestom protiv nepravde i patrijarhalne tradicije koja je vladala svijetom. Žene se kontinuirano bore za svoju ravnopravnost i slobodu na

tržištu rada te u društvu općenito. Tradicionalne društvene uloge žena i muškaraca ostale su nepromijenjene dugi niz godina (Barska, 2005:15-23; Diekman i Goodfriend, 2006: 369–383). S tim u vezi, tradicionalna uloga žena je uloga domaćice, koja brine o porodici i njihovoj sreći. (Eagly et al., 2000:123-174). S druge strane, uloga muškarca je da bude tradicionalni muškarac „glava“ porodice, odnosno onaj koji je odgovoran za održavanje kuće i koji je snagom i odlučnošću brani od opasnosti. Pretežno zauzimaju uloge vezane za liderstvo (npr. menadžer) koje su povezane sa agentskim karakteristikama (npr. nezavisan, konkurentan). Tradicionalne rodne društvene uloge su u skladu sa stereotipnim osobinama koje se pripisuju muškarcima i ženama. U većini zemalja, atributi poput naklonosti ili osjetljivosti smatraju se tipičnijim za žene, dok se atributi poput agresivnosti ili hrabrosti smatraju tipičnijim za muškarce. Unazad dvije decenije, uporedo sa produbljivanjem društvenih i ekonomskih promjena, društvene uloge žena i muškaraca počele su doživljavati značajne modifikacije. (Williams i Best, 1990:12)

Sve veći broj žena može se uočiti na tržištu rada od sredine 20. stoljeća. Drugim riječima, žene su ušle u uloge u kojima dominiraju muškarci, npr. u liderske uloge, uključujući i politiku. Od 1965. godine, udio žena koje su diplomirale ekonomiju, medicinu i pravo značajno je porastao (Astin et al., 2002). Savremeni svijet stvorio je novu ulogu za žene, koja se postepeno približava tradicionalnoj društvenoj ulozi muškaraca (npr. rad, zarada). Istovremeno, radne uloge muškaraca su ostale relativno stabilne i muškarci nastavljaju da učestvuju sa punim radnim vremenom u plaćenju radnoj snazi (Fulerton, 1999:3). Današnja uloga muškarca postaje nešto bliža tradicionalnoj ulozi žene (npr. briga o porodici) iako se općenito percipira da muškarci održavaju viši nivo muškosti, a ne ženske stereotipne karakteristike (Diekman i Goodfriend, 2006:369). Uzimajući u obzir teoriju društvene uloge (Diekman i Eagly, 2000:434) koja pretpostavlja da ponašanje članova grupe oblikuje njihov stereotip, vrijedi ispitati koje su posljedice takve rodno uvjetovane društvene promjene. Trend rodno uvjetovanih društvenih promjena odražava se u medijima: televiziji, novinama i reklamama, što može olakšati daljnje društvene promjene.

Prema Batoru (1998:23) možemo razlikovati dvije glavne slike žena koje stvara moderni svijet:

1. Tradicionalna žena - domaćica i

2. Netradicionalna žena – koja je fokusirana na sebe, samouvjerena, radna, profesionalna i često poslovna žena.

U modernom svijetu, pored tradicionalnih društvenih uloga žene stvorena je nova uloga, to jest žena koja se približava tradicionalnoj društvenoj ulozi muškarca. Promjene društvenih uloga žena i muškaraca uglavnom su povezane s promjenom prioriteta i fokusa (ja naspram drugih). Za žene te promjene vode u smjeru jače koncentracije na sebe i svoj posao (individualizam), dok za muškarce vodi u društveniji smjer – koncentracija na dom, porodicu i djecu (Eagly i Diekman, 2003:434), iako je, kao što je ranije spomenuto, promjena rodničkih društvenih uloga bila manje opsežna za muškarce nego za žene.

2. TRADICIONALNO VS. MODERNO DRUŠTVO

Koncept „tradicionalno društvo“ odnosi se na zajednicu koja je duboko ukorijenjena u prošlost i u koju su često uključeni ritualne i običajne prakse. Danas je općeprihvaćeno da su postupci i karakteri ljudi oblikovani društvima u kojima žive. Prihvaćeno je da stavovi i pogledi stanovnika različitih zemalja svijeta razlikuju, a to se široko shvaća kao rezultat različitih društvenih institucija i historije društava. Filozofi i njihove filozofije odigrali su važnu ulogu za razvoj modernih društava iz tradicionalnih, ali i za izgradnju idealnih društava. Sokratova „Dijalektička metoda“*, Platonova „Akademija“* i Aristotelov „Licej“* odigrali su ključnu ulogu u promjeni tradicionalnih mišljenja kod ljudi. Immanuel Kant rekao je da je njegov koncept „Kraljevstvo ciljeva“* idealno društvo s visokim

---

* Sokratova metoda spoznaje je dijalektika: kretanje (istraživanje) u području mišljenja usaglašavanjem različitih pa i oprečnih stavova. Sokratovom “sistemu” imanentna je samospoznaja kao cilj dijalektike i gnoseološka kategorija. Da bi taj cilj postigao, on nije izgradio čvrsti sistem ni držao gotova monološka predavanja, nego se služio svojom dijalektikom, to jest ličnom vrstom raspravljanja u vrlo živom razgovoru.

* Kada se Platon nakon desetogodišnjeg putovanja vratio u Atenu 387. g. pr. Kr., osnovao je u vježbalištu, koje je dobilo ime po heroju Akademu, filozofsku školu nazvanu Akademija. Pred njenim se ulazom, kako piše Puzanija, nalazio žrtvenik posvećen Erosu, najstarijem od svih bogova, kako je rečeno u Platonovom dijalogu Gozba ili O ljubavi.

* Licej ili Liceum bila je filozofska škola u antičkoj Ateni, koju su utemeljili Aristotel i peripatetici. Licej se smatra kolijevkom zapadnjačke nauke i filozofije.

* Prema Kantu formula autonomije jeste da Radite kao da ste kroz vaše maksime uvijek bili član zakonodavca univerzalnog kraljevstva ciljeva.

moralnim standardima. Tradicionalna društva suočavala su se s ekstremnim oblikom sukoba u oblik običaja, rituala, mitova, kaste, vjere, boje kože, siromaštva, hijerarhije, moralnih poroka i izrabljivanja. Svi ti su nedostaci posljedica njihovog neznanja prema ovim konceptima. U tradicionalnim društvima neznanje je korijen uzrok barbarstva. Obični ljudi rade ono što im se preporuči i dopušteno od vlasti i da su u ranijim vremenima neuki kraljevi i svećenici bili autoriteti, a ne filozofi ili učeni mislioci. (Gilman, 2004:85)

Moderna društva su društva u razvoju i dobro se razvijaju. Filozofi i njihove filozofije su oblikovale misli ljudi kako bi se stvorila moderna društva. U svim društvima je filozofska vizija jednom dala dovoljan početak. Posvuda u modernim društvima postoji i iza njih se naslanja velika uloga filozofije koja je revolucionirala društva u obliku religijskih filozofija, etika, pragmatizam i hermeneutika. Emile Durkheim razvio je složenu teoriju društvenog poredka koja se temelji na razumijevanju pravila, funkcija, podjele rada, društvene evolucije, društva kao organska cjelina i religija (Diamond, 2013:52) Filozofi i filozofije promijenili su cijeli scenarij svih tih moderna društva koja su nekada bila tradicionalna i dogmatska, koja su vjerovala u mitove i iluzije. U antičkom razdoblju grčka društva velike vrijednosti su njihova moć, rat, proročišta, mit i patrijarh. Sokrat je utjecao da se promjeni mišljenje grčkog naroda prema svjetlosti (filozofiji). Razvio je i poboljšao civilizaciju do racionalističkog i dijalektičkog načina. Također, pored Sokrata i drugi grčki filozofi* su istraživali filozofiju u razvoju tradicionalnih društava u modernih. Zbog navedenih okolnosti grčkim društvima se danas pripisuju moderna društva. (Diamond, 2013:52)

Tradicionalna društva su ona društva u koji autoriteti njihovih društvenih standarda i morala su izvedeni od svojih predaka u obliku niti iz prošlosti, sa dogmatskim ulogama za moralne kodekse. Takva društva ili elementi društva koji su malih razmjera, proizlaze iz autohtonih i često drevnih kulturnih praksi. Dok su moderna društva ona društva u kojima autoritet njihovih društvenih principa i morala proizilazi iz racionalnosti. Ta društva imaju empirijsku ulogu za društvene institucije i za moralne standarde. Moderna odnosi se na one prakse koje se odnose na industrijski način proizvodnje ili razvoj velikih razmjera često kolonijalna društva. Iako

---

* Thalesov koncept „prirode i matematike“, Anaksimandrova teorija „kosmologije i geografije“, Parmenidov koncept „logike i bića“, Heraklitov koncept „promjene“, sofistčki koncept „relativizma“, Pitagorina teorija „brojeva i misticizam“ i slično.

se u većini uslova etička perspektiva razlikuje od ekonomske pogled. U filozofskom smislu moderna društva nisu društva koja posjeduju kulturu vrijednosti za modu, tehnologija, kasta, ljepota, bogatstvo, zdravlje i želje. (Khan, et al., 2019:4-9). Tim društvima nedostaje moralnost, humanost i racionalnost. Jedina stvar pred njima je njihov ego i bogatstvo. Oni žude za čulnim uživanjem. Još malo moderna društva su tradicionalna u kontekstu da ta društva nemaju dobar moral standarde koji mogu biti univerzalno prihvaćeni i koji se mogu izračunati na holistički način.

3. FEMINIZAM

Feminizam je naziv za skupinu političkih pokreta kojima je cilj društvena, socijalna, politička i ekonomska ravnopravnost spolova, odnosno izjednačavanje prava žena s pravima muškaraca. O ženi, njezinom odnosu prema muškarcu, ulozi i položaju u društvu, njezinim pravima i dostojanstvu već od davnina govore religije, umjetnost, filozofija, politika i drugi. U većini zapadnoeuropskih zemalja kulturnog naslijeđa žene i muškarci su jednaki u pravima i dužnostima. Mnogi su uvjereni, posebno pripadnice feminističkih pokreta, da žene još uvijek imaju podređenu ulogu u društvu u kojem dominiraju muškarci (Mišić, 2005:55). Ljudska priroda (bit) ostvaruje se svojstvima kojima se čovjek, kao živo biće i kao ljudska osoba, usavršava. To uključuje vitalne funkcije hranjenja i razmnožavanja; sposobnosti suživota s drugima, dijaloga, kulturnog i naučnog stvaralaštva itd. Sve navedeno podjednako pripada muškarcima i ženama, ali se različito ostvaruje. Prokreacija je fundamentalno djelovanje muškog i ženskog spola u jedinstvu i kao takvo pokazatelj i paradigma njihovih ostalih djelovanja. Na svim područjima muškarac i žena trebaju djelovati zajednički, uz pomoć svojih različitosti, kao jedno tijelo i jedna duša. Različitosti nisu dane da se podcijenjuju, nego da pomažu ostvarivanju bilo kojih ljudskih ciljeva. Više od stotinu godina feministički pokreti se bore za pravnu, društvenu i svaku drugu ravnopravnost s muškarcima, nastojeći vrednovati specifičan ženski identitet. U ekstremnijim feminističkim pokretima kritizira se i želi dokinuti svaki oblik muške dominacije i patrijarhalnoga društvenog ustroja koji je ženu prisilio na šutnju i tako joj dodijelio podređenu ulogu.

Žena je, isto kao i muškarac, pozvana da izgrađuje historiju, da radi na potpunom ostvarenju svojih zacrtanih ciljeva. Muškarac i žena pri tome

sudjeluju u jednakoj mjeri, međusobno se upotpunjavajući (Mišić, 2005:59). Feminizam je značajno promijenio položaj žene u odnosu na status. Takav emancipacijski karakter feminizam je nastojao sačuvati kroz tri vala u kojima se pojavljivao. Uloga žene u društvu prije pojave feminističke ideologije bila je značajno izmijenjena. Značajno je promijenjen položaj žene u društvu. U prvom valu žene su ušle u javnu sferu i borile se za ravnopravnost zajedno s muškarcima. Postizanje pravne jednakosti u formalnom smislu nije značilo ni stvarnu jednakost. Ustaljene socijalne forme i društveno stvorene rodne uloge žene mijenjale su se mnogo teže. I upravo zbog tog razloga je započeo novi, drugi feministički val. Pod utjecajem postmoderne feminizam se u trećem valu isprepleo s rodnom ideologijom. To ga je udaljilo od njegova cilja koji je bio usmjeren na borbu protiv dominacije i ravnopravnosti. Vrlo naglašeno seksualiziranje žene u medijima pokazuje da društvo nije baš uvelike evoluiralo u njihovom omalovažavanju. Možemo reći da takva agresivnost jasno sugerira da je feminizam proces stalne borbe, a ne ikakva konkretna pobjeda (Mihaljević, 2017:150).

4. OSNAŽIVANJE ŽENA U MODERNOM DRUŠTVU: VJETAR PROMJENE

Oснаživanje žena može se definirati kao promovisanje osjećaja vlastite vrijednosti kod žena, njihove sposobnosti da određuju svoje vlastite izbore i njihovog prava da utiču na društvene promjene za sebe i druge. (World Vision Australia, 2023) Osnaživanje žena ne znači samo da rade posao, već i da steknu neke osnovne životne potrebe poput obrazovanja i još mnogo toga.

Najvažniji segmenti osnaživanja žena klasificirani su u 4 kategorije:

1. **Obrazovanje:** Bez odgovarajućeg i adekvatnog obrazovanja, žene ne mogu postati osnažene osobe. Treba ih ohrabriti da idu na više studije kako bi mogle značajno doprinijeti stvaranju društva znanja.
2. **Komunikacijske vještine:** Bez razvijanja vještina za efikasnu komunikaciju, žene ne mogu učiniti da se njihov glas čuje. Za njih je bitno da efikasno komuniciraju kako bi postali uspješni. Kao lideri, oni moraju da iznesu svoje stavove ljudima kako bi se porodicom, timom ili firmom mogle efikasno upravljati.
3. **Raspoloživi prihodi:** Žene moraju dobro zarađivati da bi imale svoje mišljenje o važnim finansijskim odlukama koje upravljaju njihovim

životima. Biti finansijski nezavisan daje ženama moć nad životima i takođe doprinosi rastu poslovanja i

4. Moć interneta: Pristup internetu otvorio je kapije znanja i svijesti i povećao doseg i utjecaja žena u društvenim interakcijama. Liberalizirajući utjecaj World Wide Weba razbio je sve tabue, mitove i zablude o ženama. (Word Vison, 2023)

Margaret Atwood, kanadska autorica, jednom je pitala grupu žena na fakultetu zašto se osjećaju ugroženo od muškaraca. Žene su rekle da se boje da ih muškarci tuku, siluju ili ubiju. Zatim je pitala grupu muškaraca zašto se osjećaju ugroženo od žena. Rekli su da se boje da će im se žene smijati.

Molly Ivins: Osnaživanje žena podrazumijeva sposobnost žena da donose odluke o svom životu i radu i da im daju jednaka prava u svim sferama poput lične, društvene, ekonomske, političke, pravne i tako dalje. Osnaživanje žena postalo je popularna riječ danas sa ženama koje rade uz muškarce u svim sferama. Žene sve više preuzimaju kontrolu nad svojim životima i donose vlastite odluke u vezi sa svojim obrazovanjem, karijerom, profesijom i životnim stilom. Sa stalnim povećanjem broja zaposlenih žena, postiže se njihova finansijsku nezavisnost, što dovodi do povećanog nivoa samopouzdanja da mogu da vode svoj sopstveni život, te da grade sopstveni identitet. Uspješno se bave raznim profesijama, kako bi dokazali da mogu same ići kroz život u bilo kojem pogledu. Radeći na tome, vode računa da uspostave ravnotežu između svoje posvećenosti domu i porodici. One igraju više uloga majke, kćerke, sestre, supruge i profesionalca sa harmonijom i lakoćom. (Kanon Sangrah, 2023) Razlozi za osnaživanje žena su slijedeći:

- Uklanjanje nepravde i rodne pristrasnosti i nejednakosti.
- Ako žene nisu osnažene, ne mogu uživati sigurnost i zaštitu u životu.
- Pruža im se sigurno radno okruženje.
- Moćno sredstvo protiv eksploatacije i uznemiravanja žena i
- Dobivanje adekvatne pravne zaštite. (Kanon Sangrah, 2023)

Ukoliko žene nisu zaposlene, globalna ekonomija će biti štetno pogođena jer žene čine ogroman dio svjetske populacije. Žene su veoma kreativne i inteligentne zbog čega je imperativ da dobiju svoj doprinos u društveno-ekonomskim aktivnostima. Za pravedno i progresivno društvo, ženama treba pružiti jednake mogućnosti za rad. (Kanon Sangrah, 2023)

- Osnaživanje žena ima pet komponenti:
  1. Ženski osjećaj vlastite vrijednosti;
  2. Pravo da učestvuju i određuju izbore;
  3. Pravo da imaju pristup mogućnostima i resursima;
  4. Pravo da imaju moć da kontrolišu svoje živote, kako unutar tako i izvan kuće i
  5. Sposobnost da utiču na pravac društvenih promena kako bi se stvorio pravedniji društveni i ekonomski poredak na nacionalnom i međunarodnom nivou. U tom kontekstu, obrazovanje, obuka, podizanje svijesti, izgradnja samopouzdanja, proširenje izbora, povećani pristup resursima i kontrola nad njima, te akcije za transformaciju struktura i institucija koje jačaju i održavaju rodnu diskriminaciju i nejednakost su važni alati za osnaživanje žena i djevojke da traže svoja prava. (Komisija UN za status žena, 2002).

4.1. Primjeri osnaživanja žena

Jedan od primjera osnaživanja žena jeste indijanka Rashsundari Devija* (1800-1890) koja je bila domaćica bogatih zemljoposjednika. Udala se vrlo mlada i rodila dvanaestero djece, od kojih je pet preživjelo. U njeno vrijeme preovladavalo je mišljenje da udata žena ukoliko shvati kako da se edukuje, vrlo brzo će se pretvoriti u udovicu. Bez obzira na te okolnosti indijanka je dokazala sebi kako da nastavi svoj život i kako da se bavi autorskim radom tajno čak i nakon braka. U braku objavila je knjigu - autoportret „Moj život“, 1876. godine. Knjiga je podijeljena u dva dijela. Prvi dio se sastoji od šesnaest kraćih kompozicija u kojima je ispričala svoju autobiografiju. Drugi dio objavljen je 1906. godine i sastoji se od petnaest kraćih kompozicija, od kojih svakoj prethodi posvetna pjesma, a sastavi u prvom dijelu su relativno duži.

---

* Rassundari Devi Rashsundari bila je prva bengalka i Indijka koja je napisala autobiografiju. Ona je jedna od najranijih spisateljica u bengalskoj književnosti. Rođena je 1810. godine u selu Potajia, danas Pabna, u Bangladešu. Ona je poznati autor knjige 'Amar Jibon' (Moj život), koja je objavljena 1876. godine. Rashsundarijev otac Padmalochan Roy umro je kada je bila malo dijete i tako su ga odgajali majka i rođaci. Pohađala je školu zajedno sa dečacima kratko vreme koju je vodila žena misionarka u kući njenog oca. Bila je vaišnavitka po vjeri i naučila je čitati Valmiki Puranu i Chaitanya Bhagavatu iz čiste predanost

Rokeya Sakhawat Hossain (1880-1932)* bila je još jedna osoba koja je učinila mnogo za školovanje žena. Bila je školovana, ali je zaustavljena u podučavanju djevojaka, jer je u to vrijeme preovladavalo mišljenje da se samo muškarci trebaju školovati. Rokeya se 1898. godine udala za Syeda Sakhavata Hossaina, čovjeka koji je bio liberalan i progresivan i školovao se na koledžu Hooghly i ohrabrivao je svoju suprugu da uči i Bangla i engleski jezik, a također ju je inspirirao da čita književna djela iz matične zemlje, ali i inostranstva. Ista je u potpunosti iskoristila liberalnost svoga muža, te se aktivno bavila educiranjem i ulaganjem u same sebe. Čitala je postojeću literaturu i istovremeno se bavila i pisanjem. Nažalost, Rokeya je imala kratak bračni život. Muž joj je umro 3. maja 1909. Imala je dvije kćeri, ali su umrle u djetinjstvu. Uprkos svojoj ličnoj tuzi, Rokeya se nije predala sudbini. Shvatila je da se žene mogu osloboditi svojih okova samo ako se obrazuju i ekonomski osamostale. Ona je tokom oktobra 1909. godine pokrenula školu za mlade pripadnice islamske vjere isповijesti u Bangalu sa samo pet učenika, nazvavši je po svom suprugu, Sakawat Memorial Girls School. Međutim, nije mogla nastaviti svoje podučavanje djevojaka u Bangalu iz domaćih razloga i odlučila je da se preseli u Kalkut. Nakon toga, pretvorila se u esejistu i 1905. godine sastavila je izuzetnu priču pod nazivom „Sultanin san“. Učinila je mnogo da pomogne različitim mladim ženama da odu na časove i izgrade svoje vlastite fantazije.

5. OBRAZOVANJA ŽENA NA BALKANU

Retrospektivno gledano, pozicija žene na Balkanu bila je zaista loša. Prije svega usvojeni su stereotipi da je žena stvorena da se uda, rodi djecu, udovoljava suprugu i njegovoj porodici. O njihovom obrazovanju roditelji nisu vodili računa, jer se smatralo da im to nije potrebno. Nisu ih smatrali nasljednicima, jer će se udati i otići u drugu kuću, odnosno samom udajom dobit će supruga koji će se pobrinuti da im obezbjedi sva materijalna sredstva. Navest ćemo primjer da su se djevojke iz Albanije devedesetih godina prošlog stoljeća masovno ispisivale iz škole da bi mogle pomagati porodici u kućanskim poslovima, ali i zbog straha da ne bi pale u ruke

---

* Rokeya Sakhawat Hossain bila je istaknuti bengalski feministički mislilac, pisac, pedagog, profesor, učitelj i aktivist za muslimanske djevojke iz istočnog Bengala, nepodijeljenog Bengala u današnjem Bangladešu. Ona se smatra pionirkom oslobođenja žena u Južnoj Aziji. Rokeya se smatra pionirkom feministkinje Bengala.

trgovcima ljudima.* Kada govorimo o zapošljenju žene na Balkanu, prisutna je spolna i starosna diskriminaciju. U Albaniji su ili bile premlade i prestare (preko 35 godina). U Srbiji i Crnoj Gori izvršena je „profesionalna segregacija“ poslova na muške i ženske. U Crnoj Gori su žene bile 50% manje plaćene od muškaraca. U Rumuniji formalno nije postojala diskriminacija, ali u praksi su se u oglasima za posao navodila starosna granica i kao obavezan uvjet dobar fizički izgled uposlenice. Žena je na sebe preuzela tereta više nego ikada. Ne samo da je domaćica kao prije, nego radi i puno radno vrijeme kao muške kolege. Samo što je kod kolega plata veća. Što se tiče nasilja u porodici žena je doživljavala pravu torturu. Nije se smatrao muškarcem onaj koji nije bar jednom mjesečno svoju ženu, onako od dragosti "odalamio" po nosu. Poznate su izreke: "Batina je iz raja izašla" te " Ruže rastu gdje muškarac udari". Žena je trpila fizičko, psihičko i seksualno nasilje i to iz tri razloga. Prije svega bila je finansijski ovisna o suprugu, zatim zbog sramote i na kraju radi djece. U zakonodavstvu Crne Gore ne postoji termin „nasilje u porodici“. Taj termin također ne postoji ni u zakonodavstvu Turske, u njoj postoji samo termin „zaštita porodice“. Kao poseban primjer navodimo slučaj iz Bosne i Hercegovine, gdje je momak silovao djevojku i dobio kaznu od dvije godine zatvora i u koju je uračunato vrijeme provedeno u pritvoru. Tako će on u kratkom vremenskom periodu opet biti na slobodi kao da ništa nije uradio, a ona će imati traume koje će je pratiti cijeli život. Postavlja se pitanje gdje je tu pravda?*

5.1. Obrazovanje žena u Bosni i Hercegovini

Prateći podatke Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine su periodu od 2016. godine do 2021. godine u Bosni i Hercegovini, vidimo da kontinuirano raste broj visokoobrazovanih žena u Bosni i Hercegovini (Grafikon 1.) . Od onih koji su završili visoko obrazovanje u 2020. godini, 60% je žena, a 40% muškaraca. Više od polovine žena je diplomiralo, magistriralo i doktoriralo u oblastima zdravstva i socijalne zaštite, obrazovanja i društvenih nauka, a to su ujedno i područja obrazovanja u kojima su žene brojnije od muškaraca. Veći broj muškaraca je svoje visokoškolsko obrazovanje završilo u oblastima i informacionih i

---

* <https://6yka.com/blogovi/polozaj-zene-na-balkanu> (30.08.2023. godine).

* <https://6yka.com/blogovi/polozaj-zene-na-balkanu> (30.08.2023. godine).

komunikacionih tehnologija, inženjerstva, proizvodnje i građevinarstva, te području usluga. (Tabela 1.)

Grafikon 1. Upisani studenti na svim nivoima visokog obrazovanja u BiH*

Upisani studenti u visokoškolskim ustanovama

	Zene	Muškarci
2016./2017.	63 888	48 962
2017./2018.	60 772	45 428
2018./2019.	58 847	41 913
2019./2020.	55 777	38 920
2020./2021.	55 070	37 673

Podaci u tabeli se odnose na upisane studente na svim nivoima visokog obrazovanja.

Diplomirani studenti

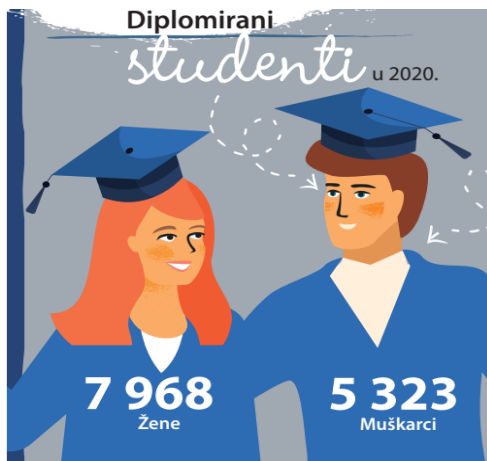
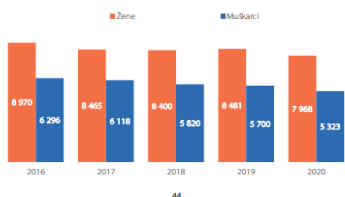

Tabela 1. Diplomirani studenti, magistri i doktori prema oblasti obrazovanja u 2020. godini u BiH*

* https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2022/FAM_00_2021_TB_1_BS.pdf (30.08.2023. godine).

*https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2022/FAM_00_2021_TB_1_BS.pdf (30.08.2023. godine).

5.2. Obrazovanje žena u Hrvatskoj

U Hrvatskoj danas živi više mladih žena s diplomom nego onih koje nemaju fakultetsko obrazovanje. Prema posljednjim podacima Popisa stanovništva iz 2021. godine, koje je objavio Državni zavod za statistiku, u dobnoj skupini od 25 do 34 godine visoko obrazovanje ima čak 51 posto žena. Ovaj podatak je značajan jer prvi put u historiji visokoobrazovane žene u bilo kojoj dobnoj skupini čine većinu. U Zagrebu visokoobrazovane mlade žene čine čak 65 posto. Kod muškaraca je situacija bitno drugačija. U istoj dobnoj skupini visoko obrazovanje stekla je tek trećina muškaraca, odnosno njih 32,8 posto (Grafikon 2.)

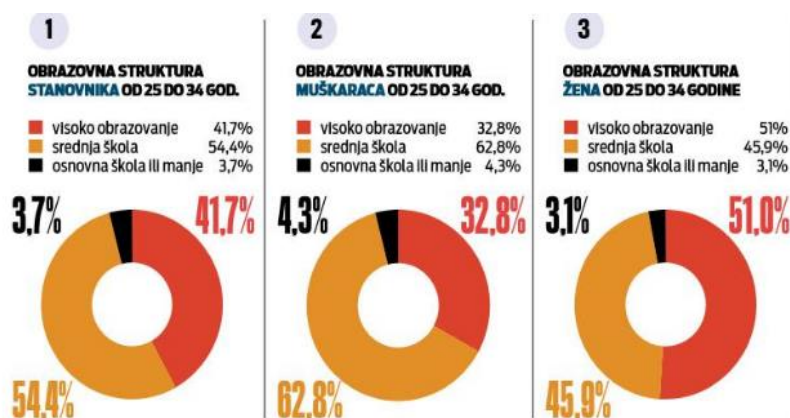

Grafikon 2. Raspon od 1961. godine do 2021. godine visokoobrazovanih osoba u Hrvatskoj*

S udjelom od 51 posto visokoobrazovanih žena u dobi od 25 do 34 godine Hrvatska je premašila prosjek EU-e koji je 2020 godine, prema podacima Eurostata, iznosio 47,6 posto. Međutim, podatak iz Popisa bitno je veći od prijašnjih procjena Državnog zavoda za statistiku Hrvatske, koji je Eurostatu za 2022. dostavio podatak o 46 posto mladih žena s diplomom u Hrvatskoj. Kod muškaraca procijenjeni podatak o broju onih sa završenim fakultetom niži je od onog koji je pokazao Popis (procijenjenih 25,5 posto spram 32,8 posto u Popisu). Unatoč značajnom rastu, kod muškaraca nismo premašili prosjek EU, koji iznosi 36,5 posto. Ovakve razlike u obrazovnoj strukturi između žena i muškaraca dovode do potresa na tržištu rada, ali i do

*[https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840\(04.07.2023.godine\)](https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840(04.07.2023.godine)).

tzv. bračne neskladnosti, što je jedna od gorućih demografskih tema, osobito u sjevernoeuropskim državama. Naime, istraživanja pokazuju da su obrazovani muškarci skloni birati lošije obrazovane partnerice, no lošije obrazovani muškarci nisu skloni vezi s obrazovanijim ženama, što povećava udio samaca*. (Grafikon 3.) U cjelokupnoj populaciji Hrvatske starijoj od 15 godina visokoobrazovani čine 24,1 posto, što znači da je gotovo svaki četvrti radno sposobni stanovnik završio višu školu, fakultet ili više od toga.* To je značajan skok - od čak 50 posto - u odnosu na Popis otprije deset godina, kad je u Hrvatskoj visokoobrazovanih bilo 16 posto. U ukupnoj populaciji EU, ne računajući mlađe od 15, visokoobrazovanih je 30-ak posto.

Grafikon 3. Obrazovna struktura stanovnika od 25 do 34 godine u Hrvatskoj*

5.3. Obrazovanje žena u Srbiji

Republički zavod za statistiku (RZS) Srbije objavio je 2023. godine na svojoj web stranici rezultate popisa o školskoj spremi, pismenosti i kompjuterskoj pismenosti stanovništva Republike Srbije. Dva osnovna indikatora obrazovne strukture stanovništva, školska sprema i pismenost, pokazatelji su kako nivoa obrazovanosti stanovništva, tako i dostignutog

* [https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840\(04.07.2023.godine\)](https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840(04.07.2023.godine)).

* [https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840\(04.07.2023.godine\)](https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840(04.07.2023.godine)).

* [https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840\(30.08.2023.godine\)](https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840(30.08.2023.godine)).

stepena društveno-ekonomskog razvoja zemlje, poručuju iz RZS. Prema rezultatima iz 2022. godine, od ukupno 5.691.551 stanovnika Srbije starih 15 godina i više, najviše je onih koji su završili srednju školu 3.020.958 (53,08 %)* (Tabela 2. i 3.)

Bez školske spreme	5.7667	101 %
Nepotpuno osnovno obrazovanje	299.739	527 %
Osnovno obrazovanje	1.013.067	1780 %
Srednje obrazovanje	3.020.958	5308 %
Više obrazovanje	344.056	605 %
Visoko obrazovanje	933.340	1640 %
Nepoznato	22.724	040 %

Tabela 2. Popis obrazovanja građana u Srbiji*

Muškarci (stariji od 15. godina i više)	Bez školske spreme	Nepotpuno osnovno obrazovanje	Osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje	Više obrazovanje	Visoko obrazovanje	Nepoznato obrazovanje
2.739.739	16.374	93.657	450.544	1.599.987	158.216	409.744	11.217
Žene (starije od 15. godina i više)	Bez školske spreme	Nepotpuno osnovno obrazovanje	Osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje	Više obrazovanje	Visoko obrazovanje	Nepoznato obrazovanje
2.951.812	41.293	206.082	562.523	1.420.971	185.840	523.596	11.507

Tabela 3. Popis obrazovanja prema spolovima u Srbiji*

6. ZAKLJUČAK

Današnje vrijeme je vrijeme promjena i napretka. Tehnologija se eksponencijalno razvija, sve više i stoga se otkriva i zapisuje kao novo znanje. Socijalni napredak donekle zaostaje u usporedbi s drugim napretcima čovječanstva. Žene su oduvijek bile postavljene ispod muškaraca, a danas se to mijenja. Žene se svakodnevno prepiru i bore kako bi došle do prava koja

*<https://n1info.rs/vesti/novi-rezultati-popisa-koliko-su-gradjani-srbije-pismeni-i-obrazovani/> (13.08.2023. godine).

*<https://n1info.rs/vesti/novi-rezultati-popisa-koliko-su-gradjani-srbije-pismeni-i-obrazovani/> (13.08.2023. godine).

*<https://n1info.rs/vesti/novi-rezultati-popisa-koliko-su-gradjani-srbije-pismeni-i-obrazovani/> (13.08.2023. godine).

zaslužuju. Današnji svijet se mijenja na bolje s promjenama mišljenja i perspektiva. Dovođenjem žena na mjesta koja one zaslužuju, svijet postaje uredniji i ravnopravniji. U porodicama u kojima je žena zaposlena nastaju problemi roditeljskih uloga i društvenih očekivanja. Savremena žena osjeća dvostruku opterećenost svojom zaposlenošću i obavezama u kućanstvu. Ako želimo da osnažimo žene u pravom smislu, postoji potreba za eliminacijom muške superiornosti i patrijarhalnog načina razmišljanja. Također, ženama treba dati jednake mogućnosti za obrazovanje i zapošljavanje bez ikakvog osjećaja diskriminacije. Ukoliko ne dođe do promjene odnosa u društvu prema ženama, samo njihovo naoružavanje zakonskim i ustavnim pravima biće jednostavno neadekvatno.

Sa stalnim povećanjem broja zaposlenih žena, one su stekle finansijsku nezavisnost, što im je dalo samopouzdanje da vode sopstveni život i grade sopstveni identitet. Uspješno se bave raznim profesijama kako bi dokazali da su bez premca u bilo kojem pogledu. Ali radeći to, žene vode računa da uspostave ravnotežu između svoje posvećenosti svojoj profesiji, kao i svog doma i porodice. Oni igraju više uloga majke, kćerke, sestre, supruge i profesionalca koji radi sa izuzetnom harmonijom i lakoćom. Uz jednake mogućnosti za rad, funkcionišu u duhu timskog rada kako bi svojim muškim kolegama pružili svu moguću saradnju u ispunjavanju rokova i ciljeva postavljenih u njihovim profesijama. Osnaživanje žena nije ograničeno na urbane, zaposlene žene, već žene u čak i udaljenim gradovima i selima sada sve više čine da se njihov glas čuje glasno i jasno u društvu. Više nisu voljni svirati drugu guslaju svojim muškim kolegama.

Obrazovani ili ne, oni ostvaruju svoja socijalna i politička prava i osjećaju svoje prisustvo, bez obzira na njihovu socio-ekonomsku pozadinu. Iako je istina da se žene, uglavnom, danas ne suočavaju s diskriminacijom u društvu, nažalost, mnoge od njih se suočavaju s eksploatacijom i uznemiravanjem koje može biti različitih vrsta: emocionalno, fizičko, mentalno i seksualno. Često su izložene silovanju, zlostavljanju i drugim oblicima fizičkog i intelektualnog nasilja.

LITERATURA

1. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022) Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini, Sarajevo. Dostupno na: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2022/FAM_00_2021_TB_1_BS.pdf (30.08.2023. godine).
2. Astin, AW, Oseguera, L., Sax, LJ, i Korn, WS (2002). Američki brucioš: Trideset petogodišnji trendovi. Los Angeles: Institut za istraživanje visokog obrazovanja, UCLA.
3. Barska, A., 2005. Rodni socio-kulturni identitet u kontekstu postmodernog svijeta. Varšava: Izdavačka kuća Instituta za javne poslove.
4. Bator, J., 1998. Slika žene u televizijskom oglašavanju. Varšava: Izdavačka kuća Instituta za javne poslove.
5. Buka.com (2015) Položaj žena na Balkanu. Dostupno na: <https://6yka.com/blogovi/polozaj-zene-na-balkanu> (06.02.2015. godine).
6. Courtney, A., Lockeretz, SW., 1971. Mjesto žene: Analiza uloga koje žene prikazuju u reklamama u časopisima.
7. Diamond, J. M., 2013. The world until yesterday: What can we learn from traditional societies?
8. Diekman, AB, i Eagly, AH., 2008. O muškarcima, ženama i motivaciji: prikaz kongrutnosti uloga u Handbook of Motivation Science , ur. JY Shah i WL Gardner (New York, NY: Guilford Press).
9. Diekman, AB, Goodfriend, W., 2006. U toku sa promjenama: perspektiva usklađenosti uloga u rodnim normama. Psihologija žene.
10. Diskriminacija.ba (2023) Mnogi moderni hitovi opravdavaju nasilje nad ženama. Dostupno na <https://www.diskriminacija.ba teme/mnogi-moderni-hitovi-opravdavaju-nasilje-nad-%C5%BEenama> (16.08.2023. godine).
11. Eagly, AH, Wood, W. Diekman, AB., 2000. Teorija društvenih uloga spolnih razlika i sličnosti: trenutna procjena u The Developmental Social Psychology of Gender , ur. T. Eckes i HM Trautner (Mahwah, NJ: Erlbaum).
12. Fullerton, HN., 1999. Učešće u radnoj snazi: 75 godina promjene, 1950–1998 i 1998–2025.

13. Gilman, C.P., 2004. Social Ethics: Sociology and the future of society. United states of America:Green Wood Publishing Group.
14. Greekforgreeks.org (2020) Women Empowerment: Need, Steps , And Impact. Dostupno na: <https://www.geeksforgeeks.org/women-empowerment/> (29.08.2023. godine).
15. Hinman, L. M., 2016. Contemporary Moral Issues: Divinity and Consensus. 4th ed. Oxon: Routledge Taylor & Francis Group.
16. Huber, T., i Pedersen, P., 1997. Meteorological know ledge and environmental ideas in traditional and modern societies: The case of Tibet. Journal of the Royal Anthropological Institute.
17. Jutranji.hr/Jutarnji list (2023) U Hrvatskoj 51% mladih žena ima diplomu. Među muškarcima u dobi od 25 do 34 fakultet je završila – trećina. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-51-mladih-zena-ima-diplomu-medu-muskarcima-u-dobi-od-25-do-34-fakultet-je-zavrsila-trecina-15351840> (23.07.2023.godine)
18. KanonSanagrah.com (2023). Women Empowerment: Wind of change. Dostupno na: <https://kanoonsangrah.com/women-empowerment-wind-of-change/> (28.08.2023. godi ne)
19. Khan, T. R., Tantray, M A., 2019. Ethics in Religious Teaching: An Analytical Approach. Milestone Educational Review.
20. Khan, Tariq Rafeeq, Tantray, Mudasir A., 2018. Impact of Religious Pluralism on the World: An Analytical Approach. Lokayata: Journal of Positive Philosophy.
21. Mihaljević, D., 2016. Feminizam – što je ostvario? Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti, 20(1-2): 149-169. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/170904> .
22. Mišić, A., 2005. Feminizam ili poslanje žene?. Nova prisutnost, 3(1): 55-63. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/83608>
23. N1.info (2023) Novi rezultati popisa: Koliko su građani Srbije pismeni i obrazovani. Dostupno na: <https://n1info.rs/vesti/novi-rezultati-popisa-koliko-su-gradjani-srbije-pismeni-i-obrazovani/> (31.07.2023. godine).
24. Williams, JE, Satterwhite, RC, Best, DL., 1999. Revidirani pankulturalni rodni stereotipi: Model pet faktora. Seksualne uloge 1–13.

25. Wollstonecraft, M., 1999. Obrana ženskih prava. Zagreb : Ženska infoteka.
26. World Vision Australia (2023). Understanding Women's Empowerment. Dostupno na: <https://www.worldvision.com.au/womens-empowerment> (30.08.2023. godine).